

XVE

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

347

1.

Uppt. av Sven Nilén

Anmärkingar:

efter

i Östra Skrä

Frösta härad Skräne

julen
O. Strö

(10 sid)

Under gamla tider började förberedelserna till julen vanligen en hel månad innan julaftonen.

Det första arbetet var färslakten. In talgen stöptes ljus och präror, en syssla vari allt husets folk skulle delta. Stöpningen tillgick så, att man hällde den smälta talgen i ett träkar, och doppade veken, som var fasfbunden i en trästicka, lodrät ned i talgsmältan. Den, som utförde doppningen, gjorde därvid en niggande rörelse, därför med hänseelse härpå en vid hälsning illa uttord nigning, kallades att "doppa präror". Doppningen tillgick flera gånger, allt efter man ville ha prärorna mer eller mindre tjocka och mellan varje doppning hängdes lusspetarna upp för att talgen skulle hinna att stelna. På de större gårdarna be-

(10 sid)

9
gagnade man ofta s. k. fjurstöpningsapparater, s. k.
bord, som hade en vidbar ring i stället för skiva. I
denna ring hängde runda plattor. Dessa plattor
hade fem krokar, i vilka man band vekarna (blin-
nar). Plattoarna doppade man ned i salgen, och
hängde dem sedan tillbaka på ringen, vilken
man snurrade runt, så att ej salgen skulle rinna
vekarna. Prätor stöpte man vanligen för hela
ärets behov. Man stöpte även grenljus för
att tända juldagarna. I december brän-
des julbrännvinet och bryggdes julölet. Av
det förra erhöåll drängarna en hel eller halv
kanna för att därmed kunna fägnas sina
vänner. Vid julölsbryggen använde man
ett stort kear, som hade ett hål i mitten. I
detta kear lade man malten och kumden
och slog kokande vatten över det hela. Det,
som då först rann igenom, var starkölet.
Sedan blev det allt svagare så det sista var bara
svagdricka. Till starkölet sattes jäst, och så fick
det stå och jäsa i tolv timmar, varefter det
slogs på ankare. Efter bryggen kom denna

Uppt. av *Sven Niléhn*

Anmärkingar:

efter

i *Östra Ljö**Trösta härad Skåne*

egentliga slakten. Man slaktade ofta så många svin, att man skulle stå sig på fläsk till nästa jul. Under julveckan voro alla man-
folken sysselsatta med att hugga ved, så att det väckte över helgen. Dessutom fejade de gården och röjde upp "vejakastad" och för öfrigt putade och städade stallar och foderbåder. Under samma vecka undanstötkade kvinnorna det styva julbaket. Man bakade våra ännu brukliga bröd-
sorter såsom grovbröd, sursött, vörtbröd och vanligt sött bröd. Av kakor bakade man klenor, mandel-
nusslor, pepparkakor, gorän m. fl. Dagarna omedelbart före jul fejades och pyntades överallt; de gamla kammarna och bennifaten, som gått

4
Hvar under flera stäktled, polerades, stugans
väggar smyckades med granris, och s. k.
jultrev uppspikades, bonader upphängdes
kandamporna ersattes med grenljus, och
de s. k. salmadfaten framsattes. På lille
julaftonen skulle man vid middags-
tiden samlas i stersset för att äta "mjö-
brö". Detta tillgick så, att när man kokat
julsölet, skummade husmodern av
flottet, och i detta lade grova brödskivor.
Dessa sattes sedan fram i ett stort fat
på bordet åt allt husets folk. Innan
solen gick ned julaftonen, skulle alla
förbedelser vara gjorda. Alla hästar
och kor skulle vara vattnade och
fodrade, och jultkärven uppsatt.
Till fåglarna här allt var undanstökat,
tog man helgdags kläderna på, och
drängarna gingo till kyrkan för att
vara med om kimmandet. Det tillgick
så, att drängarna ställde sig runt

Uppt. av Lven Nilén

Anmärkingar:

efter

i Östra Strö
Frosta härad Skåne

kyrkklockan ~~och~~ slogo på denna med en hammare i en bestämd takt: "Baga mej en stenkaga, bre mej en smörmad. Stenkaga, smörmad. Stenkaga, smörmad." Hörde de hemmaravande ljudet av klockorna klart och tydligt, skulle det kommande året medföra en god gröda. I skymningen samlades alla för att äta "mörkesmad", som det kallades, därför att den aväts i mörkningen innan ljusen tändes. Därefter erhöles alla barnen och tjänarna var sin julhögd. d. v. s. en kaka av varje brödsort. Drängarna gingo så ut

6.

för att skjuta julen in. Under tiden detta pågick gjorde kvinnorna i ordning till den egentliga aftonmältiden, som bestod av lutfisk, risgröt och klenor. Husmodern lände de stora grenffusen, vilka voro så stora, att de skulle räcka över hela jorden. De skulle ländas först och släckas sist och fingo ej tagas ifrån bordet emedan eldsväda eller annan ofärd då lätt kunde drabba gården. Tid ättatiden samlades åter allt husets folk för att äta fisken och gröten. Först läste husfadern bordsbönen varefter alla satte sig på sina platser och läto sig väl smaka. Ty alla kände ju till det gamla ordspråket: "Julattan ä julada då ha vi så bra, som vi vill ha, men annandajul då gömmer mor sitt goa sul." Efter maten sjöng man någon av julsalmerna, varefter ungdomen roade sig med kortspel om nötter och äpplen, samt varjehanda andra lekar.

Uppt. av Sven Nilén

Anmärkingar:

efter

i Östra Ljö
Trosta härad Skåne

Juldagen firades i all stillhet. Tidigt på morgonen skulle barnen och tjänarna gå in och önska husbondefolket en god jul. Därefter åt man en enkel frukost, innan drängarna gingo ut och fodrade djuren. Alla, som kunde, skulle fara till julottan. För övrigt hörde det till god sed, att alla stannade hemma hos sig, och ~~alla~~ säga emot besök av främmare. På juldagsmiddagen kom ånyo det stora sulmads- eller Salomons fatet, som det på många orter kallades, och alla åt så mycket de förmådde. Annandagen firades med allskanda uppsäg och lekar. På morgonen brukade dräng-

-arna smygga sig in i någon av grannarnas stallar för att rykta och gödska. Kom under arbetet någon av gårdens drängar ut var det deras tur att bjuda på Brännvin samt ost och bröd. Ofta tillställde man sina julhyss. Så t. ex. utkläddes en länghalmshäro till en julgubbe, som ställdes lutande mot drängkammardörren, så att då denna öppnades, spröket föll i famnen på den utklädande. Nyårsafton firades ungefär på samma sätt, som julaftonen. Denna kväll skulle alla hålla sig vakna och höra kyrkklockorna ringa in det nya året. För övrigt brukade man liksom under de andra julkvällarna gå omkring och skjuta. Efter skjutningen sökte skyttarna gömma sig, så att gårdens folk ej fingo fatt i dem. Lyckades man infånga dem, blevo de inbjudna och trakterade på bästa sätt.

Efter trettondedagen började de många julagillena, vilka fortsatte ända till Knut. Ty de gamla säga ju alltid, att "Knut kör julen ut."

Uppt. av Sven Nilén

Anmärkingar:

efter

i Östra Skrä

Groska härad Skåne

- I I min trakt hade man ej någon särskild vördag.
- II Arter skulle man säga "Troedan" (25 mars)
 Böner skulle man säga Beda daen (13 maj)
 Lin skulle man säga i "Linorna" (Karolina)
 Korn skulle man säga Bonifadius (5 juni)
- III Om det regnade i qingst så blev kornet qingged (qinggiqt)

10

347

här vägen gick i ax om Erik, så gav
Olof kaka.

V

Freitag kommer med nästa veckas
väder, om inte söndag gör om på det
Begnade det sju sovare dagen blev
det regn i sju veckor

347